INDRUK VAN SURINAME

DOOR

IR. IMAN G. J. VAN DEN BOSCH

Bij een kort bezoek aan onze Kolonie „Suriname” was het mij hoofdzakelijk te doen om de *groot-cultuur*, daar deze in het economische leven van de kolonie de grootste rol speelt, feitelijk den financieelen toestand beheerscht.

Aan hetgeen ik te voren over Suriname had gehoord en gelezen, is mij deze kolonie meêgevallen en ik kreeg den indruk, dat de *nadeelen* tegenover de *voordeelen* wel *zeer* breed worden uitgemeten, hetgeen er *zeer* toe heeft medegewerkt, dat de kolonie een minder gunstigen naam heeft gekregen.

Allereerst zag ik natuurlijk het stadje Paramaribo. Veel netter en zindelijker dan ik had verwacht! Wanneer men van Curaçao komt is het treffend hoe in Suriname bijkans iedereen onze taal spreekt en het is heel zuiver Nederlandsch, dat over het algemeen gesproken wordt. In dit opzicht is dus het onderwijs zeker niet te kort geschoten. En dit is van groot belang! Immers, de taal werkt door in de volksziel. Deze is dus Nederlandsch, zooals voor een Nederlandsche kolonie past. Natuurlijk hebben de Surinamers hun eigen aard en eigenaardigheden, verband houdende met levensomstandigheden en bloedmenging. Ik meende te ontdekken een sterke saamhoorigheid en onderlinge hulpvaardigheid, waarin een groote kracht ligt, vooral in tijden van tegenspoed. Zij hebben bovendien een zekere, vriendelijk tegemoetkomendheid, die aangenaam aandoet.

Naast de Surinamers staan de Nederlandsche Ambtenaren, aangewezen voor het in gang houden van het Bestuursapparaat ¹⁾. Zij komen en gaan, daar Suriname voor eene blijvende vestiging niet aantrekkelijk (zooals bijv. Trinidad) schijnt te zijn, iets, wat zeker niet in het voordeel van de kolonie is. De ijver en toewijding waarmede zij hun taak vervullen laat in het algemeen niets te wenschen over. Doch niet altijd heeft vroegere positie of vóór-op-

¹⁾ Groot, omdat Suriname nu eenmaal een oppervlakte heeft van 4,5 × ons land.

leiding een¹voldoende leerschool gevormd voor de in Suriname aanvaarde taak. Dit leidt dan tot mistasten bij een, overigens goed bedoeld streven, waaruit over en weer teleurstelling voortvloeit, soms zelfs een, vaak niet gerechtvaardigd, gevoel van miskennen, als gevolg waarvan de objectiviteit bij de beoordeeling van personen en toestanden wel eens in het gedrang komt. Wrijving tusschen bestuurders en bestuurden vindt dan ook in den regel meer haar oorsprong in onderling niet-begrijpen dan in onwelwillende gezindheid. Intusschen blijft zulke wrijving altijd te betreuren, daar samenwerking ten zeerste noodig is om het land vooruit te brengen en wrijving niet geschikt is de atmosfeer te scheppen waarin samenwerking gedijen kan.

Uit den aard der zaak is er een nauw contact tusschen de ambtenaren en het plantageleven, aangezien de voorziening in de behoefte aan plantage-arbeiders geheel door tusschenkomst van de Overheid geschiedt. In verband daarmee moeten de planters aan een reeks van voorschriften ten aanzien van behuizing, voeding en sanitaire verzorging voldoen. Ambtenaren oefenen daarop toezicht uit en aangezien niet altijd de handhaving van die voorschriften gericht wordt naar *bijzondere omstandigheden*, die op een bepaalde plantage voorliggen, ontstaat er dikwijls veel wrijving, vooral wanneer een ambtenaar een verlicht moment krijgt voor eene nieuwigheid, die *hij* als verbetering, maar de planter als een drukkende last beschouwt. Vooral nu de plantages een moeilijke overgangsperiode doormaken, de gezagvoerder tracht te bezuinigen, zelfs, als het kan te knippen, zeer in den geest van den eigenaar in Holland, is hij gevoelig, zoo niet overgevoelig voor het contact met de ambtenarij.

Met dien overgang bedoel ik de omzetting van de cacao- in een koffie-plantage. Dit vereischt veel kapitaal en eer de koffievelden op volle productie zijn moet er jaren (7) gewacht worden, m.a.w. groote uitgaven gedurende een lange periode en daarnaast geringe inkomsten, eene financieele moeilijkheid, die sterker wordt gevoeld naarmate de koffieprijsen dalen. En deze zijn sedert 1928 *sterk* gedaald, met het gevolg, dat vele plantages in verdrukking komen, te meer, daar meestal geen voldoende reservekapitaal voorhanden is, omdat een overschot diende voor uitbreiding van de cultuur of wel vloeide in de kas van den uitheemschen eigenaar, die het niet bewaarde om het in slechte tijden te kunnen uitzingen. Het wordt wel eens te veel vergeten dat, zoodra er in de kolonie geld wordt gemaakt, dit er niet blijft en dus niet tot de welvaart van de kolonie bedraagt. De eigenaars van de plantages blijven

zich op een zuiver koloniaal standpunt stellen en beschouwen dus Suriname als een Wingewest. Ook de Chinees, die de blanke winkelstand ondermijnt, daarbij profiteerende van onze vrijheidsbeginselen.

In de gegeven omstandigheden tracht men de productiekosten te verlagen door o.a. kleine plantages samen te voegen en zoodoende te werken op groote schaal. Daardoor verminderen de *algemeene onkosten*, die in Suriname hoog zijn tengevolge van het hooge gebouwenkapitaal, noodig om te voldoen aan de door de Regeering gestelde behuizings- en verplegingseischen. Deze algemeene onkosten drukken zeer op het bedrijf en plaatsen den Surinaamschen planter in veel ongunstiger positie dan zijn Oost-Indischen collega. Deze laatste heeft, althans op Java, bovendien nog het voordeel van lagere loonen, omdat onze Oost een groote bevolking heeft, waaruit de arbeidskrachten kunnen worden gerecruteerd. De Regeering stelt als basis een minimum loon van 80 cent per dag, waar in Oost-Indië voor contractarbeid 42 cent wordt betaald. Ook tracht men de bewerking van de koffie, die nu geschiedt in een aantal kleine fabriekjes, meer te concentreren en tevens hoopt men in staat te zijn, door een gewijzigd procédé in de fabricatie, de kwaliteit van de koffie te verbeteren, een meer *gelijkvormig* product te krijgen en zoodoende den afzet van de Surinaamsche Liberiakoffie te vergrooten, alsmede betere prijzen te maken. Er is, n.m.l. aan de koffie nog een bijsmaak, die men tracht weg te nemen, iets waarin men zelfs ten deele is geslaagd. Tot nog toe wordt de Surinaamsche koffie hoofdzakelijk verkocht naar Scandinavië, maar deelt nog niet in een *algemeen* afzet.

De omstandigheden waaronder gewerkt wordt, zijn dus niet gemakkelijk. Een lichtpunt is echter, dat in het algemeen de stand van de koffie te velde zeer bevredigend is.

Op het prachtige poldergebied ¹⁾ van Suriname — en daarmede hebben wij hoofdzakelijk te rekenen — gedijt de koffieboom naast zijn koffiemama, (*Erythrina*) voor schaduw en voor stikstof verrijking van den bodem, uitstekend. Ik zag er boomen van 15 jaar oud, die 5 M. hoog zijn en men rekent een gemiddelde opbrengst van 1 K.G. koffie per boom, d.i. dus 300 K.G. of 3 balen per akker (1 akker = ruim $\frac{2}{5}$ H.A. = $\pm$ 1 Friesche pondemaat). Natuurlijk zijn de koffievelden van verschillenden leeftijd en loopt de verhouding van voldragende, halfdragende en nog weinig dragende boomen

¹⁾ Zie voor oppervlakte het verslag van het Suriname studie Syndicaat van 1920.

zeer uiteen, zoodat de opbrengstcijfers van de plantages *onderling*, moeielijk vergelijkbaar zijn en de capaciteit van elke plantage afzonderlijk nog niet vast staat. Zoodra het hoogste stadium van productie is bereikt, is te hopen, dat de koffieprijzen inmid-dels verbeterd zijn en dan kon wel eens blijken, dat de groote cultuur zich in opgaande lijn gaat bewegen. Dat de groote landbouw, zijn sterke „*ups*” and „*downs*” heeft, ligt in het wezen eener *een-zijdige* cultuur met haar sterk speculatief karakter. Ziet men daartegen niet op, dan moet men ook de consequenties dragen en niet doen alsof men bijster ongelukkig is, indien de hoog-conjunctuur niet blijft aanhouden. Het is zeer jammer, dat de bacovencultuur werd opgegeven ¹⁾, tengevolge van de Panamaziekte in de Gros-Michel variëteit, die daarvoor bijzonder vatbaar is. Deze cultuur ging gemakkelijk, was niet duur en verdeelde de risico, die nu op één cultuur (de koffie) wordt gezet. De Suikercultuur bepaalt zich nog maar tot 5 plantages en is dus gedaald van een algemeene tot een bijzondere cultuur, die in den economischen toestand althans geen hoofdrol meer speelt. Wel blijft de suikercultuur voor de kolonie van beteekenis, ware het alleen, omdat de Nederl. Handelsmaatschappij een suikerplantage exploiteert, waarop 4000 man werkzaam zijn.

Het zijn dan ook vooral de kleine plantages, die het zeer moeilijk hebben. Maar of de plantages klein of groot zijn, altijd zijn het mooie, interessante bedrijven. Te bewonderen valt het prachtige afwateringswerk, eertijds door de Hollanders verricht. De oude sluizen functioneeren nog steeds onfeilbaar en ingenieurs brengen een eeresaluut aan den ouden technicus, onder wiens leiding ze zijn gemaakt.

Bij het ontginningswerk heeft men echter niet voorzien hoe het een behoefte *zou* worden de plantages te voorzien van wegen. Alle transport ging te water, *binnen* de plantage door een groote vaart, die men door een extra sluis op peil houdt en *buiten* de plantage op de rivier, waaraan alle plantages zijn gelegen. De groote Canoes verdwenen echter met de goedkoope roeiers, doch daar de aanleg van een wegennet ontbrak werd het verkeer zeer gehandicapt. Feitelijk behoorde het verkeer mogelijk te zijn langs goede wegen, maar de verbindingswegen, die men over de dijken heeft gemaakt, zijn voor autoverkeer te smal. Bovendien, harde wegen worden bij gebrek aan geschikt materiaal in Suriname zeer

¹⁾ Het is zeer de vraag of men met de opheffing niet wat al te vlug is geweest en of het niet juister zou zijn geweest de reeds begonnen proeven met een andere variëteit, n.l. de „Congo”, langer voort te zetten.

duur, schier onbetaalbaar. In Paramaribo bestaat het dekkleed van de straten uit schelpen, dat echter in den regentijd veel reparatie vereischt. Met dit alles blijft het wegeenvraagstuk voor Suriname van urgent belang.

Ik weet, dat de door mij bezochte plantages, wel tot de beste en mooiste behooren. Allicht is dus mijn indruk te gunstig, ook aangaande de gebouwen. Maar hoe het ook zij, een feit is, dat bijv. de plantages Jagtlust, Peperpot en anderen gezien mogen worden en men het gevoel krijgt, dat er voor de arbeidersbevolking uitstekend wordt gezorgd. Wie zou op bedrijven van $\pm$ 400 H.A. zulke hospitalen verwachten? Natuurlijk zijn er ook bedrijven waar het minder fraai is, doch over het algemeen wordt in Suriname, dank zij het Gouvernementstoezicht, goed voor den arbeider gezorgd. De Javaan, die uitkomt naar Suriname moet wel beseffen zeer door de Regeering beschermd te worden. Jammer, dat de planters zich tevreden moeten stellen met uitschot en ik kan mij best voorstellen hoe de planters met hand en tand vasthouden aan het beginsel „*loon naar arbeid*”, en zich krachtig verzetten tegen het denkbeeld een minimum loon vast te stellen, *onafhankelijk van de arbeidsprestatie*, zooals dit mogelijk is in Oost-Indië, waar men een beter gehalte arbeiders heeft en een groote, vrije arbeidersbevolking op zijn plantage. Ook het streven naar afschaffing van de poenale sanctie, eveneens vallende in de lijn van de ethische richting, wordt door de planters als praematuur beschouwd. Wat toch mag men van een Javaan, die de prikkel mist om geld te maken boven de betaling van zijn levensbehoefte, verwachten, als hij niet door contractarbeid gebonden wordt, te meer, waar hij in het eerste jaar van zijn contract niet veel waard is, het tweede jaar bruikbaar wordt en eerst het derde jaar tot een volle arbeidskracht kan worden gerekend. Het schijnt dat voorlichters, die hun kennis en ervaring hebben opgedaan in onze Oost, zich van dat land moeilijk kunnen losmaken en voorstellen tot verbetering indienen, die misschien daar groote voordeelen kunnen hebben, maar voor Suriname niet passen en dienvolge weerstand van de kant van de planters uitlokken. En deze weerstand geschiedt op goede basis, nu de plantersvereniging onder leiding van haren voorzitter, den heer Mr. A. van Traa — een man hoog aangeschreven in de kolonie en wiens werkkring hem in nauwe aanraking brengt met de planterswereld — de vraagstukken, die van overheidswege worden voorgelegd, nauwkeurig bestudeert en haar oordeel behoorlijk motiveert. Als ik mij niet bedrieg, dan zit er leven in die planters-vereeniging en

neemt de aaneensluiting der planters toe, naarmate de strijd in de bestaansvoorwaarden zwaarder wordt en spant men zich in om de middelen te vinden, die de cultuur zal vooruitbrengen. Er liggen tal van technische problemen in Suriname, niet het minst ten aanzien van afwatering, grondbewerking en verwerking van het produkt. Ze worden des te meer gevoeld naarmate de tijden moeilijker worden. Ik was getuige van een plantersdiscussie ten aanzien van een ziekte in de koffie (zeefvatenziekte), die wel is waar nog zeer is gelocaliseerd, maar ernstig kan worden, terwijl de oorzaak nog niet bekend is. Van deze discussie bewaar ik de herinnering, dat er onder de planters in Suriname flinke elementen zijn, die een vooruitstrevenden geest openbaren en volstrekt niet halsstarrig aan ingewortelde, oude denkbeelden vasthouden, maar wel degelijk gevoelen, dat men in de cultuur nog lang niet is waar men wezen moet. Het schijnt, dat planters uit Oost-Indië hunne collegas wel eens van conservatisme en achterlijkheid verdenken. Immers, de cultuur in onze Oost staat op zulk een veel hooger trap van ontwikkeling, maar — zij heeft ook een grooten voorsprong gehad door de veel gunstiger omstandigheden waaronder gewerkt werd, zelfs al is de bodem er veel duurder en lang niet zoo vruchtbaar als in Suriname. Misschien worden de prachtige resultaten van een aantal Indische ondernemingen ook wel te veel *gegeneraliseerd* en daardoor het povere resultaat bedekt van een aantal andere ondernemingen. In ieder geval stimuleerden de prachtige resultaten van verscheidene bedrijven de afvloeiing van kapitaal naar onze Oost en kon er veel geld worden besteed aan onderzoekingen en proefnemingen, hetgeen enorm tot verheffing van den landbouw in Indië heeft bijgedragen. Zit uit dien gezichtshoek Oost-Indië, Suriname uit een financieel oogpunt feitelijk in den weg, dan behoeft het niet zóó ver te gaan, dat vergelijkingen tusschen beide landen worden gemaakt, die onzuiver zijn. Dit was de ontvangen indruk, toen planters mij omtrent dit punt hunne meening gaven. Als demonstratie, dat de Oost-Indische planter niet te vlug moet zijn met zijn oordeel omtrent het beheer van een Surinaamsche plantage, diene het voorbeeld van eene onderneming waarop een gewezen administrateur uit Indië langzamerhand is teruggekomen van allerlei veranderingen naar Oost-Indisch plantagemodel ingevoerd. De practijk leerde hem, dat het werken op eene plantage in Indië en in Suriname twee zeer verschillende zaken zijn.

Wanneer ik in aanmerking neem al de tegenspoed bij de cultures in Suriname uit een zuiver technisch oogpunt ondervonden,

dan bewonder ik de volharding en moed van de planters en is het mij een ergernis, dat deze *specifieke* eigenschappen van ons ras niet meer naar voren werden gebracht in de talloze publicaties omtrent de kolonie. Liever wordt er gevit en gehakt op de Regeering. Aangenomen, dat daarvoor stof is, dan wil dit nog niet zeggen, dat de Regeering niet van goeden wil is. Ik kreeg volstrekt niet den indruk, dat er door onze Regeering zoo weinig gedaan wordt en nog minder, dat zij als het ware haar plicht tegenover de kolonie zou verzaken, zooals men uit sommige publicatiën zou moeten afleiden. Wel kan men verschillen van inzicht *in de wijze waarop* Nederland Suriname steunt. En ook begrijp ik hoe verderfelijk het is, dat telkens leidende ambtenaren worden vervangen door nieuwe, die zich wederom geheel in de toestanden moeten inwerken en verder, dat invloedrijke personen in ons land, die Suriname nooit gezien hebben, zich laten influenceeren door informaties uit niet altijd competente bronnen.

Wanneer men bedenkt, dat de welvaart van Suriname draait om het plantageleven, dan is zeker de tegenwoordige toestand niet rooskleurig. Maar deze schijnt hoopvoller te zijn geworden sedert eene lezing, die door den Heer S. H. Gongrijp in Nov. 1917 werd gehouden voor de plantersvereniging. In die lezing deed men uitkomen, dat degenen, die in de laatste 35 jaren hun kapitaal in den Surinaamschen landbouw gestoken hebben weinig of geen rente van hun kapitaal gezien hebben. 48 ondernemingen, d.i. 60% van de bestaande plantages in de kolonie, zouden van eigenaars verwisseld en gekocht zijn voor nog geen 25% door elkander van de werkelijke waarde, terwijl onder de plantages, welke niet in andere handen overgingen er waren, die in geen 25 jaar een cent dividend aan hunne eigenaren konden uitkeeren. Er werd toen reeds op verlichting van de lasten bij de Regeering aangedrongen en dank zij de werkzaamheid van den lateren Gouverneur „Van Heemstra”, werd het aandeel in de transportkosten van de contractarbeiders weggenomen. Aangedrongen wordt nog steeds op den toevoer van *meer* arbeidskrachten, m.a.w. op immigratie op ruime schaal, want het *zwakke punt* van de kolonie is gelegen in een totaal *onvoldoende bevolking*. De toekomst van Suriname zou in de eerste plaats een bevolkingsvraagstuk zijn, te meer, daar de koffie meer arbeid eischt dan de cacaocultuur (o.a. door het oogsten het geheele jaar door, hetgeen dikwijls zeer storend inwerkt op ander werk, dat noodig gedaan moet worden).

Grond van uitstekende hoedanigheid is er echter ruimschoots in Suriname. Er kan dus op de meest gunstige voorwaarden grond

in gebruik worden gegeven aan de kleine landbouwers. Deze kleine landbouwers zijn de arbeiders, die na hun contract op de plantage uitgediend te hebben, als *vrije* menschen in de kolonie blijven.

In de bevordering eener vestiging van kleine luyden op het platte land ziet men het voornaamste middel om de bevolking van de kolonie te vergrooten. Op de meest gemakkelijke voorwaarden kunnen de kolonisten grondperceelen in gebruik krijgen, zelfs zóó gemakkelijk, dat zij 6 jaren lang vrij zijn van eenige betaling voor huur, met het gevolg, dat zij gedurende die periode vaak rooibouw drijven, wetende daarna te kunnen overgaan op nieuwe perceelen op dezelfde voorwaarden. Dat er bij eene dergelijke opvatting van landbouw *slordig* en *extensief* wordt gewerkt is te begrijpen, maar toch zijn er Britsch-Indiërs, die goed geld in den kleinen landbouw hebben verdiend, al maakt hun bedrijf op den Noordelijken cultuurman den indruk van een armoedig gescharrel. De geldzucht drijft hen tot hard werken en ongeloofelijk weinig uitgaven voor behuizing en levensonderhoud en het mag dan ook als een nadeel beschouwd worden, dat de emigratie uit Britsch-Indië niet meer wordt toegestaan. Zij heeft echter lang genoeg geduurd om reeds in Suriname aan de Britsch-Indische bevolking te doen ontstaan van $\pm$ 25.000 zielen. Het is deze bevolking, die de ruggegraat is van den kleinen landbouw en de Regeering bevordert dan ook zooveel mogelijk de Britsch-Indiërs in den landbouw *te houden*, iets wat wordt tegengewerkt door het feit dat, zoodra zij meer ontwikkeling krijgen, tengevolge van het in de kolonie genoten onderwijs, zij neiging toonen in den handel te gaan, waarvoor zij veel aanleg hebben.

Naast de Britsch-Indische bevolking speelt de Javaansche bevolking een belangrijke rol in den kleinen landbouw. Deze bevolking is ook reeds $\pm$ 25000 zielen en zal aangroeien nu de invoer van contractarbeiders uit onze Oost kan blijven voortgaan. Het maakt echter de ontwikkeling van den kleinen landbouw niet gemakkelijker, want de Javaan pakt niet aan, al moet men waardeeren dat hij netjes en zorgzuldig werkt en dientengevolge niet minder vatbaar zal zijn voor verbetering van zijn bedrijf als de Britsch-Indiër en — hij is rustig en eensgezind, waar de Britsch-Indiër woelig en lastig is. Echter, de Britsch-Indische bevolking vermeerdert zich sterker en is minder behept met ziekten dan de Javaansche, een verschil, dat speciaal voor Suriname van veel beteekenis is.

Toen de cacao nog een veilige cultuur was, had ook de kleine landbouwer daarvan inkomsten. Maar sedert deze cul-

tuur zoo goed als geheel is verdwenen, is er in den kleinen landbouw overgebleven de teelt van gewassen, die weinig inbrengt. Veel groenten en vruchten worden er geteeld voor Paramaribo, maar de geldelijke opbrengst is dikwijls zeer miniem, daar de lokale markt spoedig overvoerd wordt en dientengevolge voor belachelijke prijzen moet worden verkocht. De export moet den kleinen landbouwer helpen en het is nu de vraag die gewassen te teelen, welke voor een loonenden export in aanmerking komen. Men heeft daartoe in de allereerste plaats het oog gericht op de rijstcultuur, die zoo belangrijk is opgekomen toen de kolonie gedurende den oorlog zich zelf van rijst moest voorzien. Groote terreinen (de lage, niet met bosch bezette vlakten) liggen er in Suriname, geschikt voor rijstcultuur en men heeft alle hoop daarop gevestigd te meer, omdat de Javaan van huis uit en uitstekend rijstbouwer is. Zuiverheid van soort en de voor Suriname meest geschikte variëteit, die zich tevens leent voor export, zullen door proefneming moeten worden verkregen, daarin gesteund door het proefstation onder leiding van den bekenden Prof. Stahel, die reeds jaren met vrucht in de kolonie als man van de wetenschap werkzaam is. Er schijnen nog meer producten te zijn, die nu ingevoerd worden, maar door den kleinen landbouw geleverd zouden kunnen worden en gedeeltelijk tot een exportartikel zouden kunnen worden opgewerkt, *mits* de beantwoording van de vraag in hoever daarbij geconcentreerd zal kunnen worden met andere landen, gunstig is. Ik hoorde o.a. noemen de teelt van sojaboonen, maar er valt met Mantsjoerije niet te concurreeren, zoodat men over dit product wel op „home consumption” aangewezen zal zijn. Ook de sinaasappel mag de aandacht hebben, *mits* aanplant zoowel als uitvoer behoorlijk georganiseerd worden. Dan is mij opgevallen de achterlijkheid van de maiscultuur in verband met de resultaten, die in landen als bijv. Zuid-Afrika met veredeling zijn bereikt en waardoor de mais aldaar een belangrijk exportartikel is geworden.

Zeker is Suriname ten opzichte van het wereldverkeer niet gunstig gelegen en dit maakt het exportvraagstuk ten behoeve van den kleinen landbouw omvangrijk en ingewikkeld, maar onoplosbaar is het niet.

Meer dan ooit is het blijkbaar de Regeering ernst den kleinen landbouw in Suriname te ontwikkelen en daardoor de bevolking te vergrooten. Een landbouwconsulent uit onze Oost kwam tijdens mijn verblijf aan en ik meen, dat hem is opgedragen om te zien wat hij in de eerste plaats doen kan ter opheffing van den

kleinen landbouw. Moge zijn werk meer effect hebben dan het eertijds ingevoerde landbouwonderwijs, dat op Nederl. grondslag wel is waar zeer degelijk was, maar waarvoor de Britsch-Indiër en Javaan nog niet rijp bleek te zijn.

Een opvallend verschijnsel is, dat sterk propaganda wordt gemaakt voor de vestiging van Hollandsche boeren in Suriname. Van alle kanten is mij verzekerd geworden, dat een Noordelijke, ondanks zijn veel grootere spierkracht dan een Javaan of Britsch-Indiër, geen constitutie heeft, die hem het mogelijk maakt om veldwerk in een tropisch klimaat *vol te houden*, zooals dat op een klein bedrijf wordt vereischt. Hoogstens kan hij toezicht houden op het werk, maar voor die werkzaamheid is in het kleine bedrijf niet voldoende plaats.

Naar alles wat ik gezien en ondervonden heb van Holl. kolonisatie in andere landen valt het zeer te betwijfelen of onze boeren, verwend in het groote park „Nederland”, zich in Suriname zullen thuis gevoelen, zelfs. wanneer zij ten opzichte van het landwerk in de meest gunstige conditie (bijv. op lichten grond) worden geplaatst. Wanneer men mocht verwijzen naar de Holl. boeren, die bij Paramaribo wonen als de afstammelingen van de boeren, die eertijds in 1845 naar Suriname zijn geëmigreerd, dan zij medegedeeld, dat deze kolonie absoluut in verval verkeert. Wel is waar hebben deze Hollanders een periode van zekeren voorspoed gekend zolang zij voor de levering van melk en groenten aan Paramaribo het monopolie hadden, maar dit hield op toen zij moesten concurreeren tegen de Britsch-Indiërs, zoodat nu hun bedrijf verloopt. Wij stappen hierbij nog over al de misère, die de oorspronkelijke Holl. kolonisten hebben doorgemaakt vóór zij zich konden vestigen nabij Paramaribo en vóór zij zich hadden aangepast in levenswijze, in taal en in wijze van werken. Ik meen, dat de Holl. Kolonie slechts mag genoemd worden als waar-schuwing.

Een ander opmerkelijk verschijnsel is hoe van zekere zijde (de H.H. Dr. Th. Lens en J. A. Liems en consorten) een totale evolutie in den Surinaamschen landbouw wordt voorspeld, wanneer men maar zoo verstandig was mechanische grondbewerking in te voeren. Gewaagd wordt van moderne landbouwmachines met kabeltractie door Dyselmotoren op ponten gemonteerd in vereeniging met een nieuw systeem voor afwatering en inpoldering op een onontgonnen terrein (dus buiten het reeds in cultuur zijnde poldergebied), kortom een plan, dat voorzeker getuigt van groot-schen opzet en veel durf, maar waar men in Suriname zeer scep-

tisch tegenover staat, aangezien reeds genomen proeven met mechanische grondbewerking in Suriname geen gunstige resultaten hebben gegeven, in onze Oost de mechaniseering van het rijstbedrijf niet aan de verwachtingen heeft beantwoord en men zeer voorzichtig moet zijn met te verwijzen naar landen als N.-Amerika, waar de omstandigheden zoo geheel verschillen van die in Suriname. Blijkbaar is het *niet* de bedoeling met behulp van de reeds jaren lang in Suriname gevestigde Holl. kolonisten de levensvatbaarheid van het voorgestelde plan *aan de praktijk te toetsen* — trouwens de eenige weg om vertrouwen te scheppen — ofschoon zij vrij wat beter bevoegd zijn de voorgespiegelde vooruitzichten te beoordeelen dan Holl. boeren, die de tropenwereld niet kennen. Voorts is het opvallend, dat men van eene propaganda voor het plan in Suriname zelf weinig of niets verneemt maar deze daarentegen sterk wordt doorgevoerd in ons land door middel van het maandblad „Nieuw Nederland” (Redactie Aagje Dekenstraat 16, Rotterdam), orgaan van het Nationaal Verbond tot Kolonisatiebevordering van Suriname en andere Nederlandsche gewesten. Zoolang er niet meer ervaring voorligt in de kolonie zelf, is het begrijpelijk dat men zeer gereserveerd is ten aanzien van de aangeprezen nieuwigheid, die *het* middel zou zijn om de kolonie er boven op te werken.

Ofschoon het tegen mijn gewoonte is over een land te schrijven, waar ik slechts korten tijd verbleef, meende ik deze keer in den vorm van losse indrukken eene uitzondering te moeten maken, ware het alleen om een ander geluid te doen hooren tegenover het vele pessimisme, dat men in publicaties van de laatste jaren maar al te dikwijls aantreft. Ik geloof dat men het vertrouwen in de toekomst van Suriname nog geenszins behoeft te verliezen.

Soorts-Hossegor.

Les Landes (Frankrijk).

Noot van de redactie.

Zie over den inmiddels door Prof. Stahel ontdeekten verwekker van de zeefvatenziekte der koffie, de *Indische Mercur* van 15 Oct. 1930.

PRODUCTIE VAN SURINAME OVER DE LAATSTE ACHTTIEN JAREN

Jaren	Cacao in balen van 100 Kilogr.	Koffie in ballen van 100 Kilogr.	Suiker in tons	Paddi in tons	Mais in tons	Cokos- noten in duizend tallen	Aard- vruchten in duizend tallen kilogram	Bananen in duizend tallen bossen	Goud in K.G.	Balata in tons	Hout- uitvoer- waarde in duizend tallen guldens	Bauxiet in tons
1912	8640	1969	9634	2659	1291	968	1417	257	743	727	84	—
1913	14782	3190	13244	2231	1076	822	1343	342	858	1186	128	—
1914	14574	4810	15022	3136	878	876	1518	344	919	1019	60	—
1915	14652	6097	14747	5280	1168	1015	2025	447	911	209	30	—
1916	18709	7644	13032	7471	2254	1051	2307	520	798	769	31	—
1917	19872	15460	14360	5338	1608	1449	4220	653	808	888	53	—
1918	18877	18530	12086	8655	1874	2370	5571	734	586	681	31	—
1919	13174	12824	7580	11388	1430	2468	4589	401	598	425	55	—
1920	16023	17053	10077	9798	2078	2589	3991	385	470	444	244	—
1921	15799	18124	11131	11797	1553	2216	3316	424	351	487	285	—
1922	13606	25862	11906	12934	1713	2105	2085	484	374	546	142	13047
1923	11606	28239	11785	10817	1538	2077	2160	489	396	629	146	12616
1924	7951	16806	9068	16984	2206	2165	1885	480	323	555	80	60032
1925	6956	25507	16612	13232	2582	2314	2031	520	309	735	130	86826
1926	1402	17611	13965	16745	1718	1906	1855	378	259	563	232	46454
1927	2107	30368	16736	14869	879	2233	1574	372	240	770	184	181584
1928	2049	29238	18038	17476	916	2961	1658	348	171	511	318	213866
1929	2790	28958	12763	23557	906	2850	2126	426	111	446	234	209998

Ontleend aan het Verslag uitgebracht door de Vereeniging voor Handel en Nijverheid in Suriname over 1929.